

STATSMINISTERENS FOREDRAG PÅ "DAGSKONFERANSE OM FORSVARET",
FOLKETS HUS TIRSDAG 7. OKTOBER 1980

FORSVARET I EN UROLIG VERDEN

Vi har vel alle en følelse av at vi i dag står overfor en svært usikker internasjonal situasjon og utvikling.

Allerede i 1970-årene fikk vi signaler som tydet på oppbrudd fra det tilvante mønster fra etterkrigsårene. Men signalene var til dels motstridende.

Ville vi gå inn i en periode med økende stabilitet og avspenning? Det kunne virke slik. Avspenningen i Europa syntes å utvikle seg lovende og forholdet mellom supermaktene syntes stadig mer stabilt.

På den annen side var det tegn på at supermaktene

- 2 -

så forskjellig på forutsetningene, målet og midlene for avspenningen. Opprustningen fortsatte. Sovjetunionen utviklet sine globale maktmidler og i Vesten mente stadig flere at styrkeforholdet var i ferd med å tippe over til Sovjetunionens fordel.

Men også i andre sammenhenger skjedde ting av dyptgripende karakter. Kina inntok en ny plass i verdenspolitikken. Det kom til omveltninger og konflikter i den tredje verden. Vi fikk energikrise, lav økonomisk vekst og massearbeidsløshet i vår del av verden og økende gap mellom rike og fattige land.

Tegnene på at vi gikk inn i en mer usikker fremtid ble tydeligere. Omveltningen i Iran, Sovjetunionens innmarsj i Afghanistan og senest krigen mellom Iran og

Irak var nye stormsignaler.

Dersom man ut av alt dette skal forsøke å trekke ut de forhold som må antas å få størst betydning for vår sikkerhet, vil jeg legge vesentlig vekt på faren for at konflikter i den tredje verden fører til supermaktskonflikter. Dette er ikke noe nytt forhold, men det synes i dag å være en økende risiko for en slik utvikling.

Og da kan det være mindre hjelp i at forholdene i Europa er relativt stabile. Dessuten minner begivenhetene i Polen oss om hvor lett også stabiliteten i Europa kan bryte sammen.

Når vi i dette perspektiv skal drøfte norsk sikkerhetspolitikk, må vi se på formålet med og forutsetningene for denne politikk.

Siktepunktet for vår sikkerhetspolitikk og for

våre forsvarstiltak er å forebygge angrep mot norsk område. Så lenge bruk av - eller trusel om bruk av - militær makt mot Norge ikke kan utelukkes, må vi forebygge angrep ved å sørge for et forsvar som en eventuell angriper har så stor respekt for at han avstår fra angrep. Det er dette som menes med et troverdig forsvar.

Vi trenger ikke et troverdig forsvar bare den dag vi måtte tro at andre land har planer om faktisk å angripe Norge. Et forsvar og en sikkerhetspolitikk kan ikke improviseres. Troverdigheten i forsvaret må eksistere i fredstid, slik at det lar seg forutsi at landet vil bli effektivt forsvart dersom vi skulle bli angrepet.

Sikkerhetspolitikken er en viktig side av utenrikspolitikken. Nasjonal sikkerhet og trygghet er nødvendige forutsetninger for alt vi foretar oss i det politiske arbeidet. Selvsagt må vi ikke ha et snevert syn på sikkerhetsproblemer. Vi må se vår nasjonale sikkerhet i internasjonalt perspektiv. Vår nasjonale sikkerhet beror på internasjonal stabilitet og ro. For Regjeringen vil det alltid være en hovedoppgave å verne om landets sikkerhet. Folket venter og har krav på dette. Vi skal innfri dette krav slik^{at} vi kan opprettholde tillitsforholdet mellom folket og de tillitsvalgte, mellom samfunnet og staten.

- Utgangspunktet for vår sikkerhetspolitikk må være
- at vårt land er av stor strategisk interesse for supermaktene,
 - at dette er tilfellet enten vi er tilsluttet en forsvarsallianse eller ikke,
 - og at vi ikke er i stand til å forsvare vårt land alene.

Det er en kjennsgjerning at Nord-Atlanteren, Norskehavet og Polarhavet blir et strategisk sett stadig viktigere område for begge supermakter og for forsvaret av den vestlige verden.

Dette henger først og fremst sammen med utviklingen av de strategiske kjernevåpen, ikke minst de rakettførende undervannsbåter. Sovjetunionen har på Kola-halvøya bygget

sin viktigste base for disse u-båter, samtidig som Sovjetunionen der har en av sine viktigste baser for andre u-båter og overflatefartøy av mange typer med tilhørende maritime flystyrker.

Gjennom denne utbygging har Sovjetunionen skaffet seg økt evne til å avskjære de vitale vestlige forbindelseslinjer over Atlanterhavet.

Norsk område er av stor betydning for forsvaret av disse forbindelseslinjer. Dette gir vårt område en sentral strategisk betydning som ytterligere økes ved vår nærhet til de store sovjetiske basekompleks på Kola-halvøya. Vi blir derved sterkt berørt av en tilspissing av forholdet mellom supermaktene, selv om årsaken til en spent situasjon ikke ligger i Europa.

Det er altså vår geografiske posisjon som setter

oss i en utsatt stilling, ikke vår allianse med andre makter eller det forsvarsopplegg vi velger. Norsk område vil i alle tilfeller være av stor betydning i strategisk sammenheng. Med andre ord: Vår utsatte posisjon kommer ikke av vår alliansetilhørighet. Tvert imot har vi søkt å kompensere for vår utsatte stilling gjennom alliansetilhørighet.

Helt siden den annen verdenskrig har det vært erkjent at Norge ikke kunne forsvare seg utelukkende ved hjelp av egne midler. Forsvarsplanleggingen var fra første stund basert på at vi måtte få "hjelp av den som måtte bli våre allierte" som det het i St.meld. nr. 32 (1845-46) om treårsplan for forsvaret, og oppgaven for

vårt eget forsvar var å holde ut til vi fikk slik hjelp.

Norges sikkerhetspolitikk har således i hele etterkrigstiden bygget på kombinasjonen av egeninnsats og alliert bistand. Denne egeninnsats blir bare meningsfylt om man kan forvente alliert bistand, og alliert bistand forutsetter på sin side norsk egeninnsats.

Jeg er klar over at en ny krig kan bli langt mer grusom enn den annen verdenskrig. Desto mer viktig er det å forhindre den. I denne sammenheng er arbeidet for avspenning, rustningskontroll og nedrustning av vesentlig betydning.

Det er ingen motsetning mellom det å opprettholde et troverdig forsvar på den ene siden og utrettelig arbeide for avspenning og rustningskontroll på den andre.

Fordi Norge ligger i et strategisk utsatt område,

plikter vi å unngå at likevekten svekkes som et resultat av vår politikk. Det ville bli resultatet om vårt forsvar ikke var troverdig. Da kunne andre makter føle seg tvunget eller fristet til å iverksette tiltak som ville øke spenningen.

Trygghet er en nødvendig forutsetning for en pågående avspenningspolitikk. Dette er et hovedinnhold i den politikk som Willy Brandt og Helmut Schmidt har stått for i Europa. Det er også Norges linje.

Selvsagt vi vi ikke stille slike krav til egen sikring at andre land blir truet av våre tiltak. Men verken omfanget eller innholdet i de norske forsvarstiltak er slik at de truer noen.

Avspenning må bygge på likevekt og likevekten

må vi søke å opprettholde på lavest mulig styrkenivå. Det er dette som er utfordringen i arbeidet for rustningskontroll og nedrustning. Avspenning forutsetter økt gjensidig tillit. Derfor satses vi så sterkt på en videre utbygging av de tillitsskapende tiltak i forbindelse med oppfølgingsmøtet i Madrid etter konferansen om sikkerhet og samarbeid i Europa.

Endelig må avspenning bygge på bevissthet om gjensidig avhengighet. Slik avhengighet kan også skapes og bygges ut. Her har vi en hovedoppgave i europeisk politikk i tida fremover. Det må flettes et stadig tettere nett av forbindelser som øker statenes avhengighet av og tro på fredelig samarbeid.

I hele etterkrigstiden har vi vært opptatt av å forhindre at vår forsvarspolitiske tiltak av andre

land skulle kunne oppfattes som en trusel.

Det var i dette perspektiv vi utformet vår basepolitikk, vår atomvåpenpolitikk og de øvrige selvpålagte begrensninger i vår sikkerhetspolitikk. Vi har søkt å gjøre det så klart vi kan at hensikten med våre forsvarstiltak og vår alliansetilknypning - akkurat som hele alliansens formål - er defensivt.

Vi har tilstrebet kontinuitet, stabilitet og forutsigbarhet i vår sikkerhetspolitikk. Men det betyr selvsagt ikke at vi kan unnlate å ta hensyn til den utvikling som foregår i vår umiddelbare nærhet, og unnlate å treffe de tiltak denne utvikling gjør nødvendig.

Mot slutten av 1960-årene gjorde det seg gjeldende en voksende bekymring for at den sovjetiske styrkeutbygging i nord kunne redusere mulighetene for å overføre allierte landstridskrefter til Norge sjøveien. Dertil kom at de allierte styrkers tyngre utstyr ikke lot seg frakte med fly.

Lagring av forsyninger i Norge for allierte unnsetningsstyrker var ikke noe prinsipielt nytt. Fra 1950-årene hadde det for flere av våre allierte vært lagret drivstoff, ammunisjon og reservedeler ved norske fly- og orlogsstasjoner. Disse lagre var knyttet til avtaler om overføring og understøttelse av fly- og flåtestridskrefter i en krig.

Fra midten av 1970-årene tok Regjeringen opp spørsmålet om forhåndslagring av det tyngre materiell for

allierte landstridskrefter. Dette var i første rekke aktuelt for de allierte som kan forventes å sende forsterkninger til Norge: Canada, Storbritannia og USA.

Videreføringen av dette arbeid har ført til at det i 1979 ble inngått en avtale med Storbritannia om lagring i Nord-Norge av snøbeltekjøretøy for britiske styrker.

Med Canada er det prinsipiell enighet om å lagre i Norge det tyngre utstyr for en mindre del av den kanadiske styrke som er øremerket for innsats i Norge, men det er foreløpig ikke avklart nøyaktig hva slags utstyr som skal lagres.

Ut ifra de samme betraktninger som ligger bak den forhåndslagring av det tyngre utstyr for de allierte

unnsetningsstyrker som jeg hittil har nevnt, reiste Norge også spørsmålet om tilsvarende forhåndslagring for amerikanske styrker.

Etter forutgående drøftelser med amerikanske myndigheter, en samlet vurdering av behovet for forsterkninger til Norge, muligheten for å føre disse inn i landet og de sikkerhetspolitiske sider som er knyttet til dette, kom Regjeringen frem til at det bør forhandles for en ^{redusert} amerikansk marinebrigade på ca. 10.000 mann i Trøndelagsområdet.

Regjeringens opplegg har vært presentert for de amerikanske myndigheter. Disse har studert det og kommet til at det gir grunnlag for å innlede stabsdrøftelser mellom de militære myndigheter i USA og Norge, og i samråd med de allierte kommandoer med sikte på å utforme et

konkret forslag.

Dette vil så de politiske myndigheter i begge land ta stilling til. Jeg håper og tror at avklaringen ikke vil kreve lang tid. Mye av utredningsarbeidet er allerede gjort.

De aktuelle tiltak er ikke av betydelig omfang. Det forhindrer ikke at de er av stor viktighet. Tiltakene vil bidra til å bevare troverdigheten av den grunnleggende forutsetning at et angrep mot vårt land vil møte motstand også fra Norges allierte.

Forhåndslagring er nødvendig for å kunne få tidlig assistanse. Den allierte støtte til Norge er ikke begrenset til en brigade med amerikanske marinesoldater.

Men større styrker vil kreve lengre tid på å komme fram hit. Derfor er vår egen evne til å holde stand så viktig.

Regjeringens opplegg til kombinert styrking av forsvaret i Nord-Norge og Midt-Norge tar hensyn til dette.

Regjeringen har presisert de forutsetninger som skal gjelde for forhåndslagring i Norge av utstyr til allierte stridskrefter. Det er Regjeringens forutsetning

- at intet alliert militærpersonell vil bli stasjonert i Norge i forbindelse med opprettelsen av eventuelle lagre, og at oppsyn og vedlikehold er et norsk ansvar,
- at lagrene ikke vil omfatte kjernevåpen eller kjemiske våpen,
- og at sammensetning, omfang og lokalisering av

lagrene skal være slik at de ikke med rimelighet kan oppfattes som en trusel mot våre naboland.

La meg til slutt igjen presisere at norske forsvarstiltak, så vel de rent nasjonale som de vi treffer i samsvar med våre allierte, ene og alene har til hensikt å tjene forsvaret av Norge.

Norges forsvar er en del av et alliert forsvar av Vest-Europa og det nord-atlantiske område som bygger på en sikkerhetsgaranti fra USA. Dersom vi skulle ta forbehold m.h.t. amerikansk støtte innenfor rammen av dette allierte forsvarsopplegg, ville vi fjerne oss fra grunnpillaren i dette fellesforsvar. Man må ha lov til å spørre hva vårt NATO-medlemskap skal tjene til dersom vi ikke setter oss i stand til å motta forsvarshjelp

fra våre allierte om det blir nødvendig.